

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verheffen, verbinden en verduurzamen

door *Rien Fraanje*

De auteur is publicist en fractievoorzitter van het CDA in de deelraad van Amsterdam Nieuw-West.

Verheffen, verbinden en verduurzamen zijn waardevolle noties voor een nieuwe christendemocratische agenda. Maar als het CDA deze agenda wil verwezenlijken, heeft het ook de politiek nodig om die te realiseren, vindt Rien Fraanje. Het primaat van de samenleving is een christendemocratisch richtsnoer; geen dogma.

HET VORIGE NUMMER VAN CDV, *De Balkenende-balans*, heeft laten zien dat het herstel van het primaat van de samenleving dat het CDA na zijn verkiezingswinst in 2002 voorstond, aanzienlijk ingewikkelder bleek dan in de oppositionele jaren daarvoor werd vermoed. De partij heeft ondervonden dat tussen de droom van een samenleving die publieke taken van de overheid overneemt en de praktische uitwerking daarvan lastige christendemocratische dilemma's staan.

In de eerste plaats is dat het dilemma van het individu: in enkele sectoren is niet de collectiviteit van de samenleving, maar zijn de preferenties van het individu richtinggevend geworden. Nu iedereen zelf zijn zorgverzekering moet kiezen, probeert ieder verzekeringbedrijf klanten te trekken met de claim

dat zij niet hoeven te betalen voor diensten die zij nooit zullen afnemen. Waarom betalen voor een ivf-behandeling als je de vijftig bent gepasseerd of verzekeren tegen prostaatkanker als je vrouw bent? Met de christendemocratische notie van 'gespreide verantwoordelijkheid' als inspiratie is aldus de onderlinge solidariteit verruild voor individuele keuzevrijheid.

Het tweede dilemma betreft de markt. De afstoting van publieke taken heeft in veel sectoren niet zozeer de logica van de samenleving als wel die van de markt geïntroduceerd. Zo zijn wooncorporaties op de vastgoedmarkt inmiddels belangrijke spelers geworden, heeft de Wmo niet de positie van vrijwilligersorganisaties maar van commerciële welzijnsorganisaties versterkt, en concurreren thuiszorgorganisaties elkaar over de hoofden van patiënten heen. De ultieme uiting van de intrede van de marktlogica vinden we in het debat over de inkomens van de bestuurders van semipublieke instellingen dat vier kabinetten-Balkenende lang heeft gewoed zonder dat één kabinet met een oplossing dat debat heeft kunnen stoppen. Hoewel het CDA daartoe weliswaar niet de intentie had, heeft het wel bijgedragen aan de invoering van neoliberaal beleid.

Het derde dilemma in het christendemocratische denken gaat over de toerusting. De christendemocratie lijkt er automatisch van uit te gaan dat mensen voldoende zijn geëquipeerd om taken van de overheid over te nemen. De filosofie van een samenleving die het primaat heeft boven overheid en

markt, veronderstelt het bestaan van mensen die allemaal even enthousiast, assertief, (sociaal) intelligent en nieuwsgierig zijn om publieke taken op te pakken. Zij kiezen elk jaar zonder problemen hun eigen ziektekostenverzekering en energiebedrijf, ze weten hoe ze buurtgenoten de-escalerend kunnen aanspreken als die voor overlast zorgen, en ze ondersteunen zieke burens zodat die geen beroep op de thuiszorg hoeven te doen. De praktijk wijst keer op keer uit dat het zo eenvoudig niet werkt.¹

Het vierde en laatste dilemma in het christendemocratisch denken ontstaat bij maatschappelijke passiviteit: wat is de rol en taak van de politiek en de overheid als de samenleving en haar gemeenschappen een beoogde taak of rol niet eigenstandig oppakken? Moet de politiek zich daarbij neerleggen of gaat ze het dan zelf regelen?

Kees Versteegh schetst in zijn boek *De hon-den blaffen* treffend hoe het CDA als oppositiepartij worstelde met een initiatiefwetsvoorstel van GroenLinks dat werknemers een recht op deeltijdarbeid zou geven.² Een kolfje naar de hand van een zelfbenoemde gezinspartij, zou je denken. Maar nee, het CDA was wel voorstander van een recht op deeltijdwerk, maar meende dat het niet aan de overheid was om dat wettelijk te regelen en stemde zowel in de Tweede als Eerste Kamer tegen de initiatiefwet, die uiteindelijk in de Senaat werd verworpen.

De vier dilemma's van de christendemocratie verklaren mede waarom het CDA de afgelopen jaren zo heeft gestoeid met belang-

rijke maatschappelijke thema's. De partij werkte mee aan het overdragen van taken, terwijl veel mensen zich niet capabel achtten om die over te nemen (het toerustingsdilemma); ze wist christendemocratische noties maar moeilijk te vertalen in een concreet integratie- en emancipatiebeleid toen de samenleving de opname van een grote groep nieuwkomers niet zelf wist te verwerken (het passiviteitsdilemma); en ze gaf haar goedkeuring aan vermarkting van publieke taken en droeg daarmee bij aan de ontzieling van het werk van professionals in de zorg en het onderwijs (het marktdilemma). Herstel van deze nalatigheid leidt als vanzelf tot een nieuwe christendemocratische agenda: verheffen, verbinden en verduurzamen.

* * *

Verheffen. De christendemocratie moet vertellen dat het werkelijke probleem in onze samenleving niet de verschillen in afkomst van mensen zijn, maar de grote verschillen in hun mogelijkheden voor de toekomst. Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat de scheiding tussen laag- en hoogopgeleid als een splijtzwam door onze samenleving loopt. De eersten leven aanzienlijk korter, hebben meer kans op werkloosheid, zijn benauwder over de toekomst, negatiever over de Europese Unie en hebben minder vertrouwen in mensen en de politiek.³

Hun somberte over de toekomst is begrijpelijk, nu ander onderzoek heeft laten zien dat de sociale stijging in ons land tot stilstand dreigt te komen.⁴ Kortom: als je als dubbel-

Het CDA heeft bijgedragen aan neoliberaal beleid

tje bent geboren, word je in ons land niet zomaar een kwartje. Onder de kansarmen bevinden zich nieuwe én oorspronkelijke Nederlanders. Het debat in de politiek concentreert zich op integratie, maar de uitdaging is veel meer participatie en emancipatie. De nieuwe tweedeling tussen kansrijk en kansarm kan alleen worden geslecht door gelijke onderwijskansen te creëren en onvoorwaardelijk te investeren in onderwijskwaliteit.

Verheffing heeft in eerste instantie een sociaaldemocratische associatie. Maar nu deze politieke stroming zich bovenal druk maakt over de vraag of gelijkheid dan wel vrijheid het belangrijkste uitgangspunt moet zijn, kan de christendemocratie zich het politieke ideaal van verheffing definitief toe-eigenen. Het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA deed daartoe vijf jaar geleden al een poging door het rapport *Mens, waar ben je?* te eindigen met een oproep tot verheffing: 'Kwaad laat zich niet uitbannen door menselijke verhoudingen zoveel mogelijk in regels vast te leggen en zoveel mogelijk rechtvaardige structuren te creëren (een sociaaldemocratische neiging) en ook niet door mensen zoveel mogelijk vrijheid te geven en ze zoveel mogelijk te 'ontplooiën' (een liberale illusie). (...) de kern van het Evangelie is dat we niet in ultieme zin en definitief met de neus op de akelige feiten worden gedrukt, maar juist benaderd worden vanuit de acceptatie van de menselijke persoon. Die acceptatie appelleert tegelijkertijd aan het goede in mensen en nodigt daarmee uit tot herstel en tot verheffing.'⁵

Kosmopolitisme en regionalisme kunnen niet zonder elkaar

Verbinden. Toen het politieke speelveld nog werd bepaald door de sociaaldemocratie die voor alles de overheid en het liberalisme die met name de markt als remedie voor elk probleem zagen, kon de christendemocratie de uitersten verbinden door het alternatief van de samenleving te bieden. Nu naast deze oude economische dimensie ook een culturele distinctie met kosmopolieten en regionalen aan de uiterste zijden zijn intrede heeft gedaan,⁶ is het opnieuw aan de christendemocratie om de nieuwe uitersten in een nieuwe middenpositie met elkaar te verbinden. Kosmopolieten zien vooral kansen en mogelijkheden in de globalisering en de sterke verandering van Nederland die dat tot gevolg heeft. Regionalen koesteren de eigenheid en het bekende.

De christendemocratie kan het verhaal vertellen over enerzijds de noodzaak van een Nederland dat lid is van de Europese Unie, dat nieuwe Nederlanders een echte kans geeft om bij te dragen aan onze welvaart en zo een volwaardige plek te verwerven in onze samenleving, en dat een rol van betekenis speelt in de internationale gemeenschap; maar verbindt dat kosmopolitische verhaal met anderzijds de terechtere wens van een grote groep mensen dat oude verbanden, kleinschaligheid en menselijke maat juist in de nieuwe constellatie moeten blijven bestaan. Kosmopolitisme en regionalisme zijn in dat verhaal geen uitersten, maar kunnen niet zonder elkaar.⁷

Verduurzamen. De christendemocratie moet vanuit het beginsel van rentmeesterschap

inzetten op een radicale verduurzaming van (de verhoudingen in de) samenleving. En dan niet alleen op het gebied van natuur en milieu, maar ook in de zorg, het onderwijs of op de financiële markt. Niet de snelle kortetermijnwinst, maar duurzame opbrengst dient ons handelen te bepalen. Het CDA zou daarom een maatschappelijk debat kunnen starten over bijvoorbeeld de publieke taak van banken. Staat die wel toe dat zij als naamloze vennootschap op beurzen staan genoteerd? Geeft een beursnotering immers niet de prikkel om het kortetermijnbelang van shareholders boven het langetermijnbelang van stakeholders te stellen?

* * *

Als het CDA deze nieuwe christendemocratische agenda van verheffen, verbinden en verduurzamen wil verwezenlijken, heeft het onvermijdelijk ook de politiek nodig om die te realiseren. Natuurlijk kijkt het CDA vanuit zijn christendemocratische staats- en maatschappijvisie eerst of mensen en hun verbanden zelf een taak kunnen uitvoeren. Maar als dat niet werkt of onbedoelde neveneffecten oplevert, kan de politiek kaders stellen, aanmoedigen met subsidies of afdwingen met regelgeving. Het primaat van de samenleving moet een christendemocratisch richtsnoer zijn, geen dogma.

Noten

- 1 Zie voor mooie voorbeelden Imrat Verhoeven en Marcel Ham (red.), *Brave burgers gezocht. De grenzen van de activerende overheid*. Amsterdam: Van Gennep, 2010. Bijvoorbeeld de hoofdstukken 1, 2, 4 en 9.
- 2 Kees Versteegh, *De honden blaffen. Waarom het CDA geen oppositie kan voeren*. Amsterdam: Bert Bakker, 1999, pp. 167-168.
- 3 Zie daarover in de eerste plaats het baanbrekende NWO-onderzoek van Mark Bovens en Anchrit Wille, onlangs in het Nederlands geboekstaafd in *Diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Bert Bakker, 2011. Maar zie ook diverse onderzoeken van het SCP, zoals de tweejaarlijkse uitgave van *De sociale staat van Nederland*, edities 2007 en 2009; de kwartaalberichten van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB); of de oratie van Giselinde Kuipers, onder de titel 'De fiets van Hare Majesteit' gepubliceerd in *Sociologie* 134 (2010), nr. 3, pp. 26-29.
- 4 J. Tolsma en M.H.J. Wolbers, *Naar een open samenleving? Recente ontwikkelingen in sociale stijging en sociale daling in Nederland*. Den Haag: Raad voor maatschappelijke ontwikkeling (RMO), 2010.
- 5 Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Mens, waar ben je?* Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2006, p. 128.
- 6 Vgl. Dick Houtman, Peter Achterberg en Anton Derks, *Farewell to the Leftist Working Class*. New Brunswick, NJ: Transaction, 2008.
- 7 Zie daarvoor ook het prachtige essay van Bas Heijne, *Onredelijkheid*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2007.